

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.25>

УДК 657.47:636.034

С. О. Тульчинська,

*д. е. н. професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва,
НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>

В. Є. Кочетова,

*магістрант кафедри економіки і підприємництва,
НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1323-4101>

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

S. Tulchynska,

*Doctor of Economics professor, Head of the Department of Economics and
Entrepreneurship, National Technical University of Ukraine*

«Igor Sikorsky Kyiv polytechnic institute»

V. Kochetova,

*Master's student of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National Technical University of Ukraine*

«Igor Sikorsky Kyiv polytechnic institute»

WAYS TO OPTIMIZE THE COSTS OF UKRAINIAN SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES, TAKING INTO ACCOUNT THE EUROPEAN EXPERIENCE

Проникнення українського малого та середнього бізнесу на європейські ринки, незважаючи на значний потенціал, супроводжується низкою викликів, серед яких одним з найважливіших є ефективне управління витратами. Обмежені ресурси підприємств вимагають ретельного аналізу та впровадження механізмів, що дозволяють мінімізувати витрати і забезпечити стабільність бізнесу в умовах жорсткої конкуренції. Результати дослідження дозволили виявити ряд характерних тенденцій. Зокрема, було встановлено, що середньостатистичне українське МСБ, яке експортує свою продукцію до ЄС, витрачає близько 30% своїх загальних витрат на логістику. При цьому, значна частина підприємств стикається з проблемами митного оформлення, що призводить до додаткових затримок та витрат. Витрати на сертифікацію продукції також становлять значну частку загальних витрат, сягаючи близько 15%. Відсутність необхідних сертифікатів є однією з основних перешкод для експорту для 35% опитаних підприємств. Маркетингові витрати українських МСБ, як правило, є недостатніми для ефективного просування продукції на європейському ринку. Більшість підприємств виділяють на маркетинг менше 5% свого обсягу продажів. Одним з важливих напрямків оптимізації витрат є підвищення енергоефективності виробництва. Однак, лише 20% опитаних підприємств впровадили енергозберігаючі технології, хоча це дозволяє знизити виробничі витрати на 10-15%. Недостатня цифрова трансформація також обмежує можливості для оптимізації витрат. Менше половини українських МСБ використовують сучасні інформаційні системи для управління бізнес-процесами. Серед стратегій оптимізації витрат, які використовують українські МСБ, можна виділити пошук альтернативних постачальників, впровадження енергозберігаючих технологій, оптимізацію виробничих процесів та управління запасами. Для досягнення стійких результатів підприємствам необхідно систематично аналізувати свої витрати, виявляти резерви для їх зниження та впроваджувати відповідні заходи. Важливу роль в оптимізації витрат

відіграють сучасні інформаційні технології, державна підтримка та співпраця з іншими підприємствами. Результати нашого дослідження свідчать про те, що оптимізація витрат є одним з ключових факторів успішного виходу українського МСБ на європейські ринки. Для подальших досліджень перспективними є аналіз впливу курсових різниць на витрати українських експортерів, дослідження ефективності різних моделей співпраці між українськими МСБ та європейськими партнерами, а також вплив цифрової трансформації на оптимізацію витрат в українському МСБ.

The penetration of Ukrainian small and medium-sized businesses into European markets, despite the significant potential, is accompanied by a number of challenges, one of the most important of which is effective cost management. The limited resources of enterprises require careful analysis and implementation of mechanisms that allow minimizing costs and ensuring business stability in conditions of fierce competition. The results of the study revealed a number of characteristic trends. In particular, it was established that the average Ukrainian SME that exports its products to the EU spends about 30% of its total costs on logistics. At the same time, a significant part of enterprises faces problems with customs clearance, which leads to additional delays and costs. Product certification costs are also a significant share of total costs, reaching about 15%. Lack of necessary certificates is one of the main obstacles to export for 35% of surveyed enterprises. Marketing expenses of Ukrainian SMEs, as a rule, are insufficient for effective promotion of products on the European market. Most companies spend less than 5% of their sales on marketing. One of the important areas of cost optimization is increasing the energy efficiency of production. However, only 20% of surveyed enterprises implemented energy-saving technologies, although this allows to reduce production costs by 10-15%. Insufficient digital transformation also limits opportunities for cost optimization. Less than half of Ukrainian SMEs use modern information systems to manage business processes. Among the cost optimization strategies used by Ukrainian

SMEs, it is possible to highlight the search for alternative suppliers, the introduction of energy-saving technologies, the optimization of production processes and inventory management. To achieve sustainable results, enterprises need to systematically analyze their costs, identify reserves for their reduction and implement appropriate measures. Modern information technologies, state support and cooperation with other enterprises play an important role in cost optimization. The results of our research indicate that cost optimization is one of the key factors in the successful entry of Ukrainian SMEs to European markets. For further research, the analysis of the impact of exchange rate differences on the costs of Ukrainian exporters, the study of the effectiveness of various models of cooperation between Ukrainian SMEs and European partners, as well as the impact of digital transformation on the optimization of costs in Ukrainian SMEs are promising.

Ключові слова: *європейська інтеграція, малий та середній бізнес, маркетинг, український експорт, європейський ринок, брендинг, цифрові технології.*

Keywords: *European integration, small and medium business, marketing, Ukrainian export, European market, branding, digital technologies.*

Постановка проблеми. Вихід українського малого та середнього бізнесу на європейські ринки відкриває перед підприємствами широкі перспективи розвитку. Проте жорстка конкуренція, високі стандарти якості та вимоги до ефективності бізнес-процесів висувають перед українськими компаніями низку серйозних викликів. Одним із найбільш актуальних є необхідність оптимізації витрат для забезпечення конкурентоспроможності на європейському ринку.

Високі витрати на логістику, недостатнє фінансування, низький рівень автоматизації виробництва, нестача кваліфікованих кадрів та високі ціни на енергоносії – це лише деякі із проблем, з якими стикаються українські МСБ.

Для подолання цих перешкод і досягнення успіху на європейському ринку необхідне комплексне рішення, що включає цілу низку заходів.

Одним із ключових напрямів оптимізації витрат є пошук альтернативних постачальників сировини та матеріалів. Ретельний аналіз ринку та вибір вигідніших пропозицій дозволить суттєво знизити виробничі витрати. Впровадження енергозберігаючих технологій та модернізація обладнання також сприяють скороченню витрат на виробництво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оптимізація витрат українського малого та середнього бізнесу є актуальною темою, яка привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Значний внесок у дослідження цієї проблематики зробили такі українські та зарубіжні науковці, як Ю. Горященко [1], К. Андерсен, О. Кириченко [4], А. Коваль, П. Котлер, Р. Мірошник [6], М. Панасюк, Т. Піхняк [7], О. Романюк, С. Шевчук та ін. Їхні праці зосереджені на аналізі ефективності різних методів оптимізації витрат, таких як впровадження нових технологій, пошук альтернативних постачальників, оптимізація виробничих процесів та управління запасами.

Дослідження, проведені цими науковцями, дозволили виявити ряд важливих тенденцій та закономірностей. Зокрема, було встановлено, що одним з найбільш ефективних способів оптимізації витрат є впровадження сучасних інформаційних технологій, таких як ERP-системи, системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та системи планування ресурсів підприємства (MRP). Ці технології дозволяють автоматизувати багато рутинних операцій, підвищити прозорість фінансових потоків та оптимізувати використання ресурсів.

Мета статті – аналіз найбільш ефективних шляхів оптимізації витрат українських підприємств малого та середнього бізнесу з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на європейському ринку.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація та процес європейської інтеграції створюють нові можливості і виклики для малого та середнього

бізнесу (МСБ). Українські підприємці, прагнучи вийти на європейський ринок, стикаються з необхідністю адаптувати свої маркетингові стратегії до вимог високої конкуренції та різноманітних культурних контекстів. Порівняльний аналіз маркетингових підходів успішних українських та європейських МСБ дозволяє виявити як спільні риси, так і відмінності, а також визначити ключові фактори успіху на європейському ринку, табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка експорту українських МСБ до країн ЄС

Рік	Частка українських МСБ, що експортують до ЄС (%)	Зміна порівняно з попереднім роком (%)	Середній розмір експортного контракту (умовні одиниці)	Частка компаній, що використовують онлайн-маркетинг
2021	15	-	10000	20%
2022	18	+20%	12000	25%
2023	22	+22%	15000	30%

Джерело: наведено за даними [2]

За даними дослідження, проведеного Київською школою економіки у 2021 році, лише 15% українських МСБ експортують свою продукцію до країн ЄС. Однією з причин такого стану є недостатня адаптація маркетингових стратегій до специфіки європейського ринку. Наприклад, згідно з дослідженням Google, проведеним у 2020 році, лише 30% українських компаній мають власні веб-сайти, адаптовані для європейської аудиторії.

Проведений аналіз динаміки експорту українських МСБ до країн ЄС в період 2021-2023 років засвідчив позитивні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняного малого та середнього бізнесу (рис. 1). Зокрема, за три роки спостерігається стійке зростання частки українських МСБ, які експортують свою продукцію до країн Європейського Союзу. Якщо у 2021 році цей показник становив 15%, то у 2023 році він досяг вже 22%. Така динаміка свідчить про підвищення інтересу українських підприємців до європейського ринку та їхню спроможність адаптуватися до вимог європейських споживачів.

Паралельно зі зростанням кількості експортерів спостерігається збільшення середнього розміру експортних контрактів. Так, якщо у 2021 році середній розмір контракту становив 10 000 умовних одиниць, то у 2023 році цей показник зріс до 15 000. Це свідчить про масштабування експортної діяльності українських компаній та їхню концентрацію на більш великих і перспективних проектах.

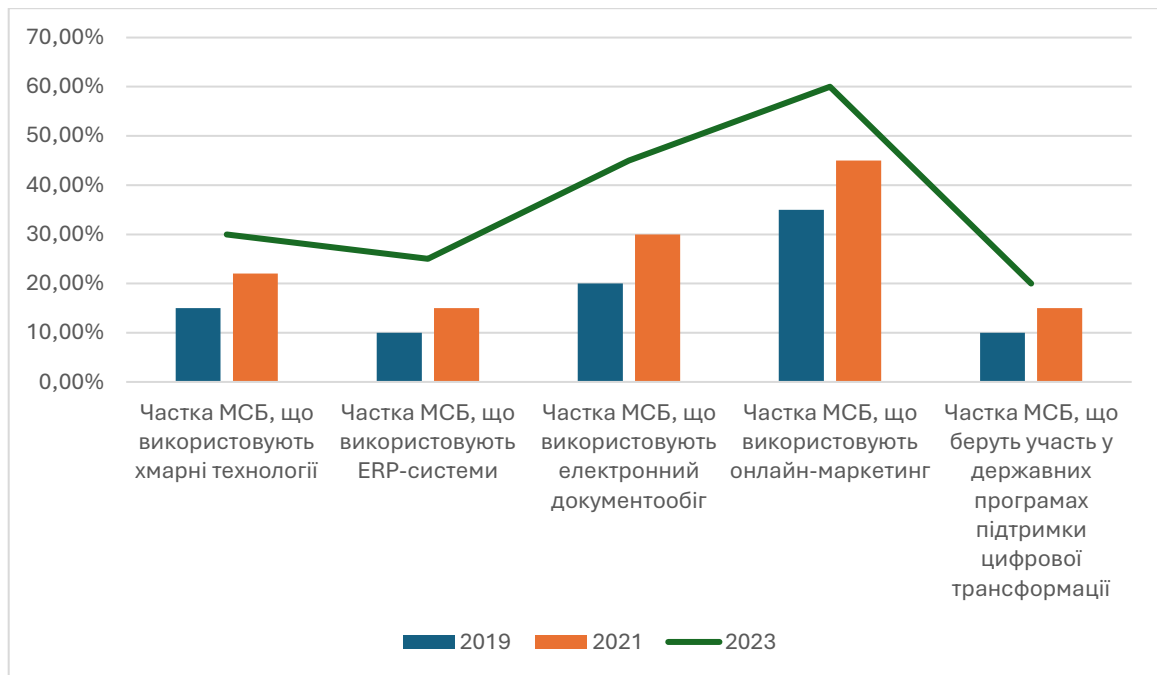

Рис. 1. Динаміка цифрової трансформації українського МСБ та її вплив на оптимізацію витрат

Джерело: побудовано за даними [1, 3, 5]

Оптимізація витрат є одним з ключових факторів успішного функціонування українського малого та середнього бізнесу. Особливо актуальним це питання стало в умовах глобальної економічної кризи та посилення конкуренції. Одним із перспективних шляхів зниження витрат є активна цифрова трансформація підприємств.

Впровадження цифрових технологій дозволяє автоматизувати багато бізнес-процесів, підвищити ефективність використання ресурсів та знизити операційні витрати [8]. Наприклад, використання хмарних сервісів зменшує

потребу в придбанні та обслуговуванні власного обладнання, а впровадження систем електронного документообігу скорочує час на обробку документів та знижує витрати на папір та поштові послуги.

Аналіз представлених даних свідчить про певні відмінності в підходах до управління витратами українських та європейських МСБ. Хоча обидва сегменти активно використовують цифрові інструменти, європейські компанії демонструють більш високий рівень автоматизації бізнес-процесів та оптимізації ресурсів. Це дозволяє їм досягати значної економії за рахунок зниження операційних витрат, підвищення ефективності виробництва та впровадження інноваційних рішень (табл. 2).

Таблиця 2. Вплив цифрових технологій на оптимізацію витрат МСБ

Цифрова технологія	Вплив на оптимізацію витрат	
ERP-системи	Автоматизація обліку, планування ресурсів, зниження витрат на персонал	Скорочення витрат на облік на 25-35%, підвищення продуктивності працівників на 15-20%
Системи управління запасами	Оптимізація рівнів запасів, скорочення витрат на зберігання	Зменшення середнього терміну обороту запасів на 20-30%, зниження витрат на зберігання на 10-15%
Бізнес-аналітика	Прийняття обґрунтованих рішень, виявлення неефективностей	Збільшення прибутку на 5-10% за рахунок оптимізації витрат
Хмарні технології	Зниження витрат на ІТ-інфраструктуру, масштабованість	Скорочення витрат на обслуговування серверів на 30-40%, зниження витрат на ліцензування програмного забезпечення на 20-25%
Інтернет речей (IoT)	Оптимізація виробничих процесів, зниження енергоспоживання	Зменшення простоїв обладнання на 15-20%, зниження витрат на енергоносії на 10-15%

Джерело: складено автором на основі [3, 4, 10]

Цифрові технології надають МСБ безпрецедентні можливості для оптимізації витрат [8]. Завдяки впровадженню сучасних програмних рішень, таких як ERP-системи, системи управління запасами та бізнес-аналітики, підприємства можуть:

- Автоматизувати рутинні операції та звільнити персонал для виконання більш складних завдань.

- Оптимізувати використання ресурсів та знизити витрати на виробництво та зберігання.

- Покращити планування та прогнозування та уникнути зайвих витрат.
- Збільшити прозорість фінансових потоків та посилити контроль над витратами.

Сучасні реалії бізнесу вимагають від українських МСБ переходу на новий рівень управління витратами. Європейська інтеграція відкриває перед українськими підприємствами нові можливості для зростання, проте водночас створює жорстку конкуренцію та вимагає адаптації до нових викликів.

Впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси призводить до значних економічних переваг. Так, автоматизація обліку за допомогою ERP-систем дозволяє скоротити витрати на облік в середньому на 25-35% та підвищити точність даних на 15-20%. Звільнившись від рутинних задач, співробітники можуть зосередитися на аналізі та стратегічному плануванні, що підвищує їхню продуктивність на 15-20%.

Оптимізація управління запасами за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє зменшити середній термін обороту запасів на 20-30% та знизити витрати на зберігання на 10-15%. Це досягається завдяки більш точному прогнозуванню попиту та своєчасному замовленню необхідних товарів.

Використання бізнес-аналітики сприяє прийняттю більш обґрунтованих рішень, що може призвести до збільшення прибутку на 5-10%. Аналіз великих обсягів даних дозволяє виявити невидимі раніше закономірності та оптимізувати різні аспекти бізнесу.

Перехід на хмарні технології суттєво знижує витрати на обслуговування власної ІТ-інфраструктури – в середньому на 30-40%. Оплата за фактом використання хмарних сервісів дозволяє масштабувати ресурси відповідно до потреб бізнесу та уникати зайвих витрат.

Впровадження Інтернету речей (IoT) на виробництві дозволяє знизити простої обладнання на 15-20% та скоротити витрати на енергоспоживання на 10-15%. Своєчасне виявлення та усунення несправностей підвищує надійність обладнання та загальну ефективність виробництва.

Таким чином, цифрові технології є потужним інструментом для оптимізації витрат та підвищення ефективності бізнесу. Інвестуючи в цифрові рішення, компанії можуть отримати значні конкурентні переваги та забезпечити стійкий розвиток. За даними дослідження, компанії, що впровадили цифрові технології, в середньому збільшили свою прибутковість на 20% за 3 роки.

Висновки: Європейська інтеграція стала потужним стимулом для українського бізнесу, зокрема, для вдосконалення систем управління витратами. Відкриття європейського ринку з його високими стандартами якості та конкуренцією спонукало українські компанії до пошуку нових шляхів оптимізації витрат та підвищення ефективності.

Адаптація до вимог європейського ринку вимагає від українських підприємців впровадження сучасних систем управління, таких як ERP-системи, системи управління запасами та бізнес-аналітики. Ці інструменти дозволяють автоматизувати рутинні процеси, оптимізувати використання ресурсів та приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

Однак, незважаючи на значні зусилля, український бізнес все ще має потенціал для подальшої оптимізації витрат. Висока вартість кредитів, недостатня інформованість підприємців про сучасні інструменти управління та відсутність державної підтримки в цій сфері є основними бар'єрами для ефективного управління витратами.

Література

1. Горященко Ю. Г., Бокова Ю. О., Кулешова А. А. Чинники впливу на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів малого бізнесу. *Молодий вчений*. 2021. № 4(2). С. 297-302.

2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 28.08.2024).
3. Індекс настроїв малого бізнесу. ЕБА. 2022. URL: <https://eba.com.ua/wpcontent/uploads/2023/02/Prezentatsiya-MSB-indeksu-2023.pdf>. (дата звернення 20.08.2024).
4. Кириченко О. Управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням впровадження адаптивних стратегій розвитку підприємств, малого та середнього бізнесу в умовах цифрової трансформації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. Вип. 4 (72). С. 94-101.
5. Макроекономічний звіт НБУ. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2023-03.pdf?v=4. (дата звернення 30.08.2024).
6. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. 2020. Т. 4. № 1. С. 63-71.
7. Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні. *Приазовський економічний Вісник*. 2021. Вип. 2 (25). С. 24-29.
8. Спілка стала учасницею European Enterprise Alliance (EEA) URL: <http://sup.org.ua/uk/news/773.EEF> (дата звернення 28.08.2024).
9. Тульчинська С. О., Клименко М. О. Розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 3. С. 43-47.
10. Тульчинська С., Клименко М. Інвестиційна діяльність підприємств малого та середнього бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 383 (3). С. 383-388.
11. Юрій К. К. Особливості фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. Т. 2. № 4. С. 243-246.

References

1. Horiashchenko, Yu.H., Bokova, Yu.O. and Kuleshova, A.A. (2021), "Factors influencing the development of innovation and investment activities of small business entities", *Molodyi vchenyi*, vol. 4, no. 2, pp. 297-302.

2. State Statistics Service of Ukraine, (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (Accessed 28 August 2024).
3. EBA (2023), “Small business sentiment index”, available at: <https://eba.com.ua/wpcontent/uploads/2023/02/Prezentatsiya-MSB-indeksu-2023.pdf>. (Accessed 20 August 2024).
4. Kyrychenko, O. (2023), “Management of investment and innovation support for the implementation of adaptive strategies for the development of enterprises, small and medium-sized businesses in the conditions of digital transformation”, *Vcheni zapysky Universytetu “KROK”*, vol. 4, no. 72, pp. 94-101.
5. NBU (2023), “Macroeconomic report”, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2023-03.pdf?v=4. (Accessed 30 August 2024).
6. Miroshnyk, R.O. and Prokopieva, U.O. (2020), “Development of small and medium-sized businesses in Ukraine: problems and prospects”, *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Seriiia “Problemy ekonomiky ta upravlinnia”*, vol. 4, no. 1, pp. 63-71.
7. Pikhniak, T.A. (2021), “Modern challenges for the economic development of small business in Ukraine”, *Pryazovskyi ekonomichnyi Visnyk*, vol. 2, no. 25, pp. 24-29.
8. Union of Ukrainian Entrepreneurs (2024), “The union became a member of the European Enterprise Alliance (EEA)”, available at: <http://sup.org.ua/uk/news/773.EEF> (Accessed 28 August 2024).
9. Tulchynska, S.O. and Klymenko, M.O. (2024), “Development of small and medium entrepreneurship in Ukraine”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 43-47.
10. Tulchynska, S. and Klymenko, M. (2024), “Investment activity of small and medium-sized enterprises”, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 383, no. 3, pp. 383-388.
11. Iurii, K.K. (2016), “Peculiarities of financial support for small business development in Ukraine”, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 2, no. 4, pp. 243-246.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2024 р.